

med andra över samt täckt med mossor. Tydligen
spelade hans inbillning med förnöjsamhet över att
han hade kreatur och passade dem så väl. Såle-
des kunde ett par hopdragna stumpor med ett hvar
utklädd knutet liksom de äldre brukade, genast
föreställa en flicka, eller en pall rest på ända
med en väst påknäppt och en hatt eller mössa
över, var genast en gubbe. Men allt efter åren
blevs de dockor de själva förfärdigade mera lik-
nande det förestälda. En bland de allra första
leksaker var en 2 a 3 tum: käpp-stumpe, skuren
flat på undersidan och klurskuren i ändan,
blev en tv som sattes på mors spinnerock ofte
vid "bröstet" och vid darrningen under spinnandet,
så knäpade eller gled "kon" så sakt med för-
det sluttande planet, tills den sluttigen föll ner
på golvet. Kunde då barnet själv annars sätte

modern opp' hon' igen att på nytt vandra ut
före till förlostelse för barnet att se på. Svårt
avskurna häppar i $1\frac{1}{2}$ uxtums bitar kunde bli
kyrkfolk, som gick i rader till kyrkan, men mera
försigtigarna fiskar gjorde små trägubbar med led på
huvud, armar och ben, sydde kläder och togs på dem.
Dessa gubbar sattes på hästar eller vagnar och före-
ställdes rida eller köra till kyrka, eller kalas, bröllop el-
ler begravning. De flickor eller kvinnor hade
barnen sällan dockor för dess svärkunderlighet. Det
enda kunde vara att klippa ut gubbar eller fruntim-
mer liksom man klippte sådana ur papper. Kläde
åt dockorna fick man av tyglappor, som helst borde sys
av någon äldre, men ofta av barnens själwayty ord-
språket sade: "Fälogjort är välgjort om det är aldrig
så illa!" Märkeligt nog hörde jag aldrig annän-
mas någon person som förfärdigade dockor ej heller

3942

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

andra leksaker till avsala, i byggderna, mer än
 en gammal "rocka-drejare som kette Knutson
 vid gruvan. Han svarade "koppar". Högans bruket
 gjorde brända leksaker av lera, såsom kulor, trä-
 skor små som fingerborgar, små blomkrukor, päffe-
 koppar, små "dunkar". En kusin Lars Peter Christi-
 anson förfärdigade redan i skolan, allehanda lek-
 saker av trä, såsom "snogga-äskor, små skor, varar
 klacken drogut som ett lock, stälpen-läder, gavel-
 gubbar som fjäktare, timmermansknutar och när-
 verdor. Dessa då brukliga smuddor av näver
 kallades på skämt för "näver-kusa", "näverfitta", eller
 näver-fanta. Alltsammans efter benämning av
 kvinnans könsdelar, men senare "bygg-historie-
 skrivare uppfinna dagligen nya ord, hava fått
 det till "näverkont", "lär för liten dosa och näver-
 ask, stor näverask. Ordet "näverkont" fanns ej på

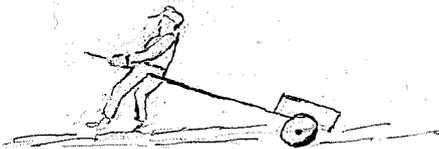
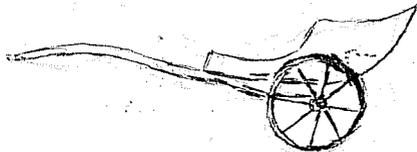
1860-talet i Svenska språket. Sedan före 1860
 fanns stånd på marknaderna i Helsingborg Hö-
 ganäs och Engsholm, där dockor och leksaker av
 många slag kunde köpas. Så som svarvade fruntim-
 mer, rakskurna i ryggen, med utstående bröst och på-
 klädda målade pappersskjolar. Gubbar av en rak
 stock, träfickur med ståltrådebygel, målade och
 visade 8 alltjämt, klämnöllor av bleck, dragmöllo
 av trä och drogs i gång med ett snöre, vagnar, hästar
 med svarvad bäl, gökar med visselpipa i stertem
 små munspel, Lergökar. Även vid samma tid
 gingo Smäländska och Halländska s. k. Hallinga
 gubbar omkring i gårdarne och sålde, svarvade ask-
 ar, smurror, udda fjälltrivlar för fyra skilling, små
 horn och träskedar. Det allra enklaste sätt att
 göra leksaker för barn, var att skära av köppar
 i första "soppor" och leshärsa dem i ena ändan som

blev huvud, och skära pinnen rak flat under till,
och så skära ett hak rundt om, lite ifrån huvud-
ändan; detta blev halsen. Färg kunde göras, genom
att skära litet av barken på olika ställen, brokigt.
Hästar, kor och får, skars något olika i huvudändan och
Lunde hästar, tjurar och oxar vara större än kor
och kalvar. All ting kunde duga till att förestäl-
la kreatur, kottar, djurben, fiskben, träbitar, ste-
nar, bara barnen inbillade sig att dessa saker voro
sådana. Kottarne, eller vilka andra saker som
förelidda kreaturen, lades med spetsigaste änden
eller den tillökne (om det var rinnar) framåt
emot krubban i rader i sina låsar. Hästarnes i sina
spiltor. Skulle bäras med hästarnes knöts en tråd
eller "seglgarn" om halsen, att det bleve 2 ändar så
länga man önskade timmen. Tjurar brukade lägga
ett betsel av en slät pinne i munnen och detta betsel

omknutet i var ända med ett starkt snöre som blev
töm. Den som hade betslät i munnen var häst och
den som hade tömmen, var kusk och hade även ibland
en piska oven klov häpp, med en "reva" av "segelgarn".
I stället för piska med "reva" användes också ett spö, eller
"tilling" (på Småländska "en sly"). De små pojkar kunde vara
ett par hästar med tömmen i yttersidan på var
och en tråd, segelgarn emellan sig samt köras av
en kusk. En bra ridhäst för mycket små pojkar
kunde vara en häpp eller trögren att springa grensle
med benen över. Skidor och kedskap. Hagnarkun-
de göras med hjul av tvärt avsågade tunna trillor av
lösträ och i dessa trillor borrad hål för axlarna.
Små pojkar 4-5-åringar fingo en vagn av endast 2 så-
dana hjul på en trä axel och i denna fäst en häpp
hasselrort till stäng, och över stängen och axelträt en
lätt lära t. ex. en cigarrlåda. Den som körde skulle

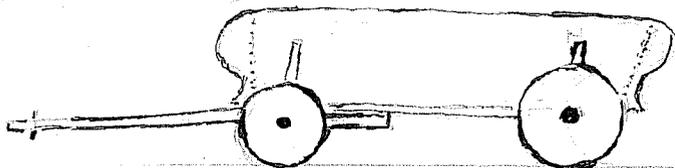
3942
Gamaldags barnvagn

Gronse över skakeln

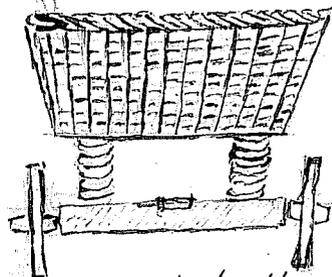
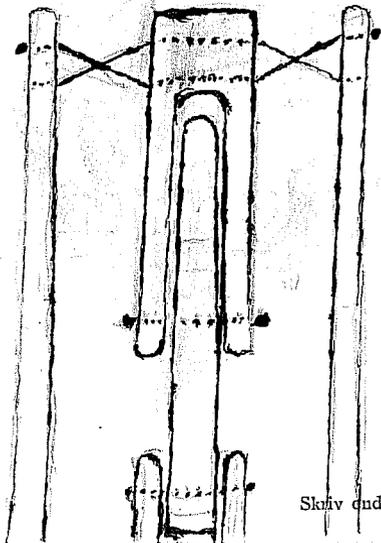
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Barnens arbetsvagn

Hoppe-gubbe sedd i kant.

Gamaldags fir barnvagn
sedd bakifrån.

Samma vidställning som
på arbetsvagnen de framme.

Skiv endast på denna sida!

streta grensla över stungen och ansåg sig då vara
lädare häst och kusk. Större kuskar, 8 åringar fingo
vagnar (1860 talet) med träskjul gjorda av brädskiv-
or av lövträ och med fyra hjul. På bägge axelträn
sattes en korg, och främre axelträt kunde vridas
medelst en järn-nagle genom botten. I fram-axel-
trät fästes stungen medelst en i axelträt inlagd
"tjura". Sådana vagnar voro i storlek så att åtmin-
stone en pojke kunde åka, när en eller 2 andra dra-
go. Barnavagnarne voro långt ifrån sådana på
fasonen som de nu brukliga. En under till
rundad korg med en "skabel" fäst midt under botten
samt två trä-fjädrar vilande på axelträt med ena
ändan och fästa framme under korgen så, att de spar-
ade upp korgen högt 7 a 8 tum från axeln, då
vagnen var tom. En annan sorts barnavagn
var en 1 1/2 alm lång ättaformig bräda till botten.

så vilken flätats en avlång tillinga-korg. Under brud-
 lothnen 2 stål-spiral-fjädrar, stående på den bakre
 avdelningen den främre avdelningen med stängen vidbar med ett
 en genomgående järn-nagel. P. H. karott-vagnar till barn
 säg jag aldrig. Det faller oss sig själva, att sådana vagnar kun-
 de inte barnen själva förfärdiga, utan måste, åtminste
 re delvis göras av äldre och som den. Redskap till barn var
 ej svårt att skaffa, der de bara kunde få. Satt i en bunke eller
 låda med järn-skrot. Der är det ofantligt godt om redskap
 som kan av barn brukas till mycket. Så kan av en
 grind-fjäder bli en ypperlig spade, av en gammal dörr-
 hängsle en murstred, av ett stonboor en jernlånga.
 Man gjorde leåtar av lädor, bräder med en käpp till
 mast, urhållade trästycke eller "hoar", d v s. sådana
 skaffade och gjorde barnen ofta själva, då de voro små
 men större äldre pojkar gjorde leåtar, fullkomligt lika
 med större leåtar i miniatyr, riggade och med regel. Man

Kunde göra flera slags båtar av hopvikat papper. Lehane
lämnade byggd hus till sina doctror eller husdjur på mång-
faldiga sätt. Till sig själva och sina doctror, brukades
ofta inomhus, att lägga gammaldags-stolar till en in-
lägnad på stug-golvet och i en vrå inom inhägnaden
beständes vara husfolkets och en annan kreaturens
avdelning. Även kunde någon gång böcker få lov att
ställas upp med ryggarna uppåt och utgjorde väggar,
tak behövdes inte. Var det utomhus så brukades ibland
endast lägga stenar i rader utan tak över, men ä-
ven att slå klykvor i jorden och lägga tvärkäppar på
klykorna och på dessa tvärkäppar lades ris, mossor,
gräs, eller halmstrå. Parshilt roande för barn är,
der det finnes lergropar eller lera. Av detta materi-
al gjordes allhandla husgeräds-saker, såsom kruor,
med öron på, koppar, fat och tallrikar, kulor och även
husdjur, såsom hästar, kor, får och svin, ankor, gäss

samt till och med gubbar och käringor av leran. Allt
ställdes att torka i solkenet, men hände att det kom ett
leraregn om natten så var hela fabriks-lagret i en
eigenkännlig massa och måste göras om. Jag
minns till och med att Mor satte in vid sten-kolsglöden
i den store järnkakelugnen, våra välgjordaste, hästar-
kor, får, suggor, kus, osv. och att de blev röda, liksom
bränd tegel, rå färgen. Men ofta sprack föremålen sönder
och blev odugliga, men många lyckades och blev varak-
tiga leksaker. Även en stor sand- eller grusbunke,
helst hafsgrus med en massa snigla-hus och konstiga
musselskal, är den mest värderade lekplats för barn.
Snigelhusen och musselskalen blir kreatur, med stena-
re-lavas gärdsgårdar eller lås-rader och de olika sorters
material kommer till användning vid små-hus.
Allt sådant förekom i min barndom, och min Mor Mor,
(född 1789) talade om att det även varit så i hennes barndom.

Mekaniska leksaker. Balans- eller gungbrä-
de-dockor, en trädocka på var ände av en träda lagd
 över en "lock", med en nagel genom midten av bräden.
 Säg-gubbar, en vid var sida om en träbock och med en
 stång föreställande säg emellan sig, drar fram och åter
 om de sättas i balans-rörelse genom en nedhängande
 kula på en stång. Spralle-gubbar av tunna träskivar
 gjorda armar och ben, med små naglar i lederna, och
 lemmarne fästa emellan två skivar till kälven. Ett
 snöre sammanbinder alla fyra extremiteterna, så
 att när man rycker i snöret sprälla armar och ben.
 Hoppe-gubbar av tunnt trä förfärdigad bäl, som kan ned
 viddittande lika tunnt luvad stickas genom klorna
 armarne och vid tryckning eller slämnring på ett
 par stänger med en dubbel stark tråd eller rem, slå
 velt till andra sidan. Remmen går genom två hål i arm-
 arne så att ett varv blir snott om hals vid var voldt. Gg

3942.

15^mLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

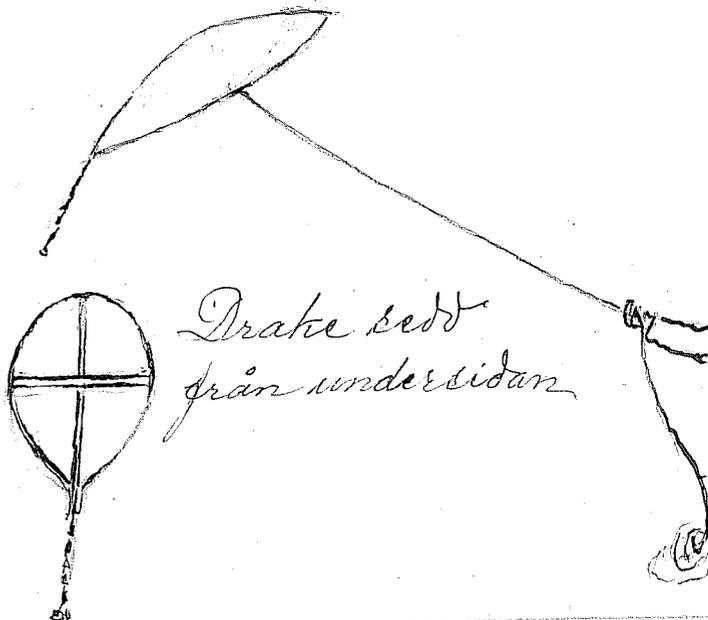
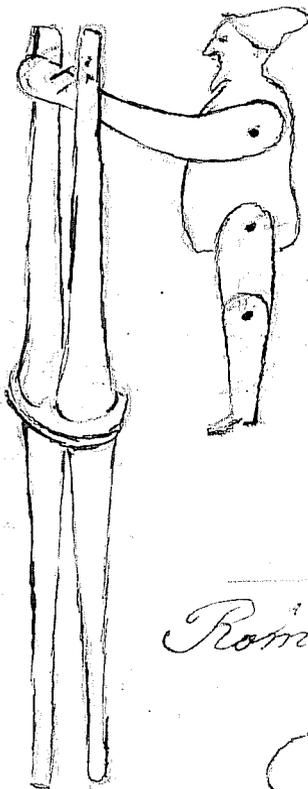
Fick en sådan Hoppegubbe som var förfärdigad av
Jens Jönsson i Lönneby 1845. Drakar som lekdrakar kör
de jag aldrig omtalas förr än jag kom i folkskolan (1868)
och då de äldre skolpojkarne gjorde sådana av två
böjliga långa träppar som böjdes rundt till en oval-
liknande ytterram med spets nedåt där den bands
sammans samt två tvär diametrar i rät vinkel mot
varandra, men bögta. Allt klädt med tunnt tyg eller
papper, liknande en uppspänd paraply. Ett starkt segel-
garn fästes i en linkeboring på undersidan, den häli-
ga sidan som hålles mot vinden, och hålles igen i segel-
garnet, så stiger draken mer och mer högt upp i
luften. En svans med en liten tyngd fästes i nedre spets
en der träpparne sammanbindits. På länge vinden blå-
ser in under, stiger och avancerar draken framåt,
men när så inre linan, segelgarnet, räcker längre
kommer denna att stå lodrätt opp och då kan det

Hopp-gubbe
sed från sidan

3942

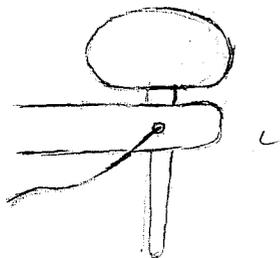
Drake uppstigande

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

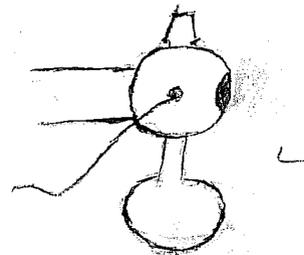

Drake sett
från undersidan

Rosle-pottan
se texten

Kule-ramlan
se texten

hända så länge det blåser under till, att den krets-
-ar omkring, men annars sätter den sig på kant och
faller, om inte den skyndsamt kan ryckas i ändrat läge.
Jag hörde aldrig varken av Far- eller Morföräldrar, eller
andra, omnämnas att sådana "drakar" förekomit i der-
-as barndom. Men de var således äldre än 1860.

vilka figurer kunna göras av kopvirket papper? Man
lägger ett papper och ett hörn derpå som är i rät vinkel, den
lägger man in på så långt man kan dubbelt och klipper
av derefter, ty kvadrat bör det vara om man ska kun-
-na göra allehanda figurer, såsom en låda, en dubbelbåt
karing i båten, spegel, lövs, Noaks ark, tröja, pistol, gryta
om. fl. Till låda, viker man först det kvadratiske papperet
gänt dubbelt, rätvinkligt, ej på sned, åter dubbelt tvärs
över fjörra vecket. För sidan kallas den mot vilken alla
veckan läggas. Nu rätas ut alla vecken igen och i när-
-ken efter vikningen, viker man hörnen in med spetsen

emot midten, sedan vikes halva bredden från bägge si-
dor emot midten, viker tvärt över de gjorda vecken, midt på.
Sen tar man ut de motstående hörnlikarna, viker varje
av dessa två, inåt i kanten mot de hörnsribbarna som
ej togs ut, och lägger den uttagne ribben inåt ner över
kanten på de inåtvända veckan. Sika dant på mot-
stående sidan och lådan är färdig. Se fig. För att göra
en dubbelbåt, har man först de fyra hörnen in mot midt
en, dubbelviker på bägge vis halvans bredd intill midt, på
bägge vis bägge sidor som förut till lådan. Sen tar man
motstående sidor och viker in emot midten, men de
två andre motstående vikas också emot midten med
hörnveckan utåtvända. "Bockar", viker i hop undre si-
dan, så bildas 2 st. båtar bredvid varandra en dubbel-
båt som är vattentät. Klipping i båten uppkommer
om man rätar upp den ene av båtarne; i den dub-
belsträvs över i rätt vinkel emot den andre, och viker

3942

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den upplyftades andra ända parallellt med den an-
dre båten. Då ser det ut från sidan, som en kätting
med schal över sig, sätter i båten. Vill man göra
penga-lörs, återgår man till lådan, på denna vi-
kes de 2 motstående sidorna, som inte har hörnsribb-
-en viken över innervecken, in mot midten, viker
botten på lådan uppåt. I det ena nu uppkomna
lörs-rummet, drar man ut snibben, som legat på lå-
dans botten och denna snibbe vikas åter litet inåt och
blir lock över lörsen. Spegel återgår man till lådan
på vilken de tunne motstående sidorna, vikas dubbel
utåt, och de tjocke sidorna vikas lockat, så kanten när
under till midten, och teildar en i giring hopsett spegel-
-ram omkring ett fyrkantigt plan der de små hörn-
-snibbarne vikas in under ramen och spegeln är färdig.
Noaks ark får man när färdige spegeln lockas, vikas
på midten lockat tvärt mot de tjocke sidorna, och der

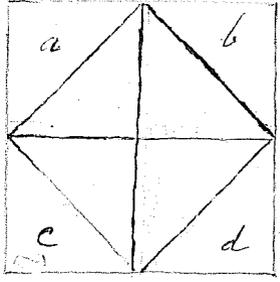
-efter tager man fast med nyporna en i var av de tunne
i helkanten vikle ändarne och där utåt mot bägge än-
dar då en båt med fyrkantigt lastrum uppkommer på
spegelns undersida. En vattentät båt "Noaks Ark" se fig.

Pistol återkommer man till lädan som vikas på
sned och hörs i botten bakåt och lockas in flikarne, så
bildas en rätvinklig figur från sidan sedd liknande en pistol.

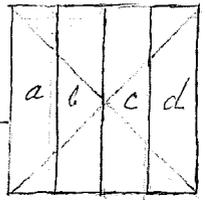
Gryttan begynner man på det kvadratiske papperet att
först vika in alla fyra hörnen mot midten, derpå alla
fyra hörnen igen bakåt mot midten, på motsatta hållet

Sedan vänder och tager på första sidan grepp med en
nypa vid var kant över fogen, samt förer i kop bägge ny-
porna emot varandra och bugtar onidtelkrysset uppåt.

Man ser så fram flikarne bildar sig fyra fördjupning-
ar, vattentäta och står på fyra ben. se fig. Tröja göres
med kvadratiske papperet, alla fyra hörnen in mot midt-
en, som vikas längs emot midten, så vikas vid tredje veck

Inre kvadraten
föreställer a
b c d inwickta
Denna sidan fig. 2
Kallas framsida

Inre kvadraten $29\frac{1}{2}$
vikas a över b och d
över c

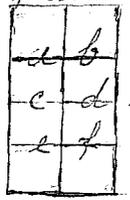

fig. 3

a vikas till c,
b till d, e till c
f till d

så här

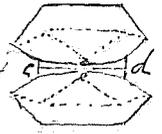

fig. 4

fig. 5
viker man c d
fig. 4 bakåt och pressas
i hop, blir en dubbelbåt

fig. 6

Öppnar man dubbelbåten
och drar upp hömflikarna
från botten a och b
och viker c d e f inåt
och viker a och b till
sin förra plats, samt
rättar ut området, viker g och h

Så uppkommer en
låda med bottenkvad-
rat fjerdedel av hela
läggymullepapperets.

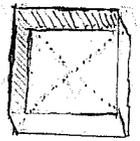

fig. 7

Will man göra en bös
återgår man till fig. 6

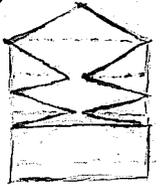
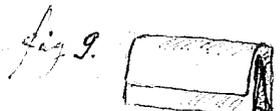

fig. 8

viker e. f. b såsom till
lådan, men c och d bakåt
och a deröver bakåt

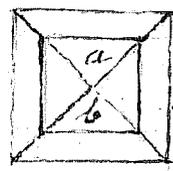
eller kan man helt enkelt teja
lådan fig. 7. Tejka in vecken på de
mätvarande tunnaste sidorna likt g h
i fig. 6. Vik lådans botten bakåt i mitten
dra upp fliken att lägga över bösen.

Bös.

Will man göra spegel
återgår man till lådan fig. 7
viker de tunna sidorna bakåt
över mot kanten och de tjocka
sidorna bakåt.
så de mötas mitt
(i kanten) under. fig. 10.

fig. 10

använda till
fig. 11. porträtt kam.

Man viker spegeln fig. 11. 3942
 bakåt på midten så de framkommer fig. 13 sid ovan

22
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Fig. 12 a b tunnaste sidorna
 lockas. Tager der
 efter med en nyssa
 fast vid vardera a och b och
 drar ut på motsatta håll, då

Fig. 13 Noaks ark. Fig. 14 sidfrån sidan
 Drar man upp väcket blir segel i fören

Lådan fig. 7 vikes i botten
 bakåt på sned om hörnes
 klämmer i höfr
 vrecken bägge
 sidor om vrecken
 så a blir en browning-pistol.

Man viker alla hörnen inåt, derefter alla
 hörnen bakåt. Hönder och sticker fyra finger
 i och viker ut hörnen
 som då blir en gryta
 som står på 4 ben.
 som fig. 16.

fig. 7

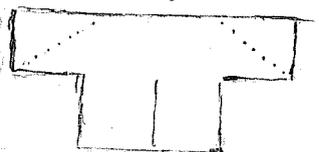

fig. 18

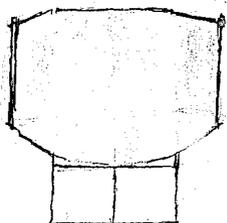
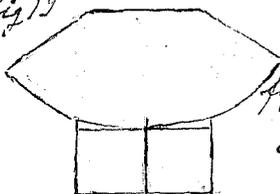
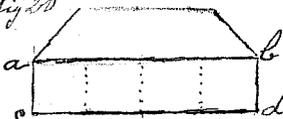

fig. 19

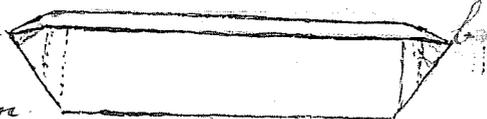
Viker upp a b c d
 fig. 20 så framträder
 leknelse av en träja
 (fig. 17)

fig. 20

Trö vikes vid a och b för att hålla
 fig. 21 a

i höfr
 vrecken

Båt

Liksom i fig. 19 vikes, men inått
 väcket ej i 3de som till fig. 17.

fig. 22

Skofte.

-etappe-ifrån, ut till sidan och bildar liksom en båt, som tryckes i hop vid midtelvecket. Tar man så och viker upp den överskjutande fläken tillbaka, så blir ärmarna sträckta ut till sidorna, liksom tröja. Båtar Man tager det kvadratiske papperet (man kan även ha rektangel, men då blir båten för lång) och viker dubbel, parallellt rätvinkligt, som vikes en sned hörn av den dubbele midten, motsatt vid var ända och tages den övre delen ned över snerecken och "lockas" om dessa vid båda ändar. Den övre delen bör kunna gå under kölen och något upp på andra sidan så blir båten fler-dubbel i botten. Man viker in i för och akter, övre kanten för att hålla vikeningarna stadigt. En sådan båt kan seglas med i flera timmar, men tar man papperet dubbel innan man begynner göra båten, så blir den ännu starkare. Provel, skoffa, bildas genom att först vika alla fyra snickarna som vanligt emot midelpunkten, derefter i två lika veck längs emot

midten. Vid ena ändan vikas ut från midt till båda si-
dor och bildar liksom en båt och lägga ändan på denna
lockas in något i överkant. Griper man så de hopvikte
motsatte delarne av papperet, så bildas handtaget och
man har en tera skoffa. Vill man ha en större skoffa av
samma papper, så lägger man ej snickarne först emot
midten, men då blir skoffan vekare. Bägare allt
dricka ur kan man få, om man gör den större en-
kelviktare skoffans skaft och bockar opp till ena sidan
av skoffan och håller i hop fällen med fingrarne, så blir
bägaren av åtta tumns papperet i kvadrat, så stor som en
stor kaffekopp och vattentät och man kan ta vatten t.ex. i
en källa eller spann. Kärleks lered som brukas
des skänkas av fästmon till fästmannen på 1840
talet var ett pappersark med många utskurna hål i,
och i konstiga gånger skrivs en reisa som det ej
var lätt att i kretsångarne, till fullt, rätt utläsa. Lefj

Inte många var det i gamla tider som vore skriv-
kunniga, så att de skickade brev till varandra,
men det hände dock någon gång, och då fanns
väl inga cuvert. Emellertid brukades att vecka
papperet som ett hoptryckt rör och stoppa den ene
ändan av "röret" in i den andre och lacka. Så var endast
skrivet på insidan av brevet och på den släta sidan som
blev rättsidan, skrevs namn och adress. Posten utgjor-
des av någon person som frambar brevet till adressaten.

Ädant gjorde ofta Hallinga-tröske-männen på 1860-talet.
Heland var ej heller lackat, om hemligheten ej var stor.

Pingar av säv, kedjor av maskros-stjelkar,
samt blås-pipor av maskros-stjälkar med leävande ljud
lärdes oss 4, 5, 6 års barn, av Mor och Mor-Mor, medan
karlarna slipade (brynte, stryka liden "fjibade liden") ute
på åkrarne, eller vid måltids-raster ute på åkern vid
skörden. Någon gång av Fur, medan hästarna vilade, pustade

under arbetet. I Skåne Skullasöcknarna hade vi ej
som i Småland, eneris-kvastar att sopa ut aska ur bak-
-ugnens utan det till användes ekeris-lövruskor, som bundes
i kvast och fästes på en stång. Halmbkvastar dugde visser-
-ligen, men ekelövet ansågs av de gamle för bäst. Därför
-go vi barn följa med ut i skogen att bryta eklövskvastar
när lövet var grönt. Dessa kvastar hängdes till torkning
och blöttes före begagnandet. Vid sådana tillfälle i skog-
-en lärde Mor oss att göra ekelövs-kransar. Senappt någ-
-ra andra lövträs blad duger eller håller att göra
sådana kransar. Lövet stjälk stickes i genom nä-
-sta löv och tryckas tillbakå genom sig själva, undan
-för undan, en rad och ändarne hopträttas så en krans
bildas. Vid lekar i skogen brukade flickorna bland
-ungdomen hjälpa pojkarne till en eklövskrans om-
-kring hatten. Men som kransar av "förgät mig ej"
("Myosotis palustris") fästes omkring hattarne vid utflug-

ter i skogen. Av en, helst nymanlad näsduk
kunde man göra docka, rätta, långa läckhästen,
twillingar m. m. Docka, lagges motstående sni-
lar med spetsen till midten, derefter samma sidor
lockas emot midten, derefter dubbelt, så de andra
snibbarne bli congruenta, passas över varandra, med
samma sida mot, som förut vikt. Dubbelt igen och huv-
ud beledas genom att en tråd onödigt ett par varv mot
oppsättande snibbarne ändas, och dockan kan stå för sig
själf. Rättas vikes motstående snibbarne 2 gånger mot
midten och vikas än en gång längs, varefter en en-
kelknut slås på hela näsduken och den snibbe
som då kommer fram blir huvudet på rättan.

Långa läckhästen får man, om samma viktning
som förra (rätta), men der en snibbe vikas rätt
opp till huvud, efter det näsduken ställts med lång-
vecken nedåt. Rättastan, så viker man snibbar

-ne alla fyra mot midten, dito alla fyra mot midten
och för tredje gången vikes på samma sätt med spets-
hörnen mot midten. Nu är figuren fyrkantig,
men till slut märkes knappt att det är åttakantig
ost. Av bark som skars i remsor jemnerade
länga, avslåta vidgenar, eller aspektt kunde
vivas liksom en spiralfjäder, en remsa utan på en an-
nan, tills en rund skiva, uppkom, som även kallades
"hällinga-ost, kattost". Av dylika jemnerade remsor
trädde emellan varandra, en upp och under, upp och
under tills de med några flatt utbereda bildade en mat-
ta. Ladan kunde även göras av hövelspånor. Togs
man 2 st. jemnerade löjlige, bark, spån eller pappers-
remsor, och lade dem först i vinkelrätt kors, och sen kors-
ade över varandra, undan för undan, så uppkom
en "hönstrappa", då man drog i bägge ändar på "la-
ven". Av säv lades 2 strå (eller hälm) i kors, mitt på

och flätades de fyra parterna till ett band som fört-
-sattes. Av denna ledda remsa eller band kunde seder-
-mera göras vagnar, slädar, hattar. Vass-rör, av de
-grove länge vassröven gjordes figurer genom att bocka
-dem och sist sticka den mindre (topp) ändan i den andre
-grövre. Även av sådana rör gjordes pennskaft, och piprör at
-t läsa särbucklor o. s. v. En sorts vass kallades "Käring-
-a-ruggar" och var vuxen o. s. v. tumslänga led efter varandra.
- Dessa bockades också i figurer som de föregående, eller delades ef-
-ter varje led, föreställande små lam eller grisar.
- Trurrör, Vind- och Vattenhjul. Flera olika slags snurr-
-or, hade de gamle, såsom: Pomme-pottan, Vandriga snur-
-ran, Toppen, Tule-romlan (Potatis-snurran) och Cha-
-rusellen. En gemensam åktgivenhet för alla sorters
- snurre, som gingo på mark eller golv, var, att om de
- voro mycket spetsiga så gingo de längre och flytta-
- de sig ej mycket från stället der de igång-sattes, men

om de vara lagom trubbiga, så flyttar sig och avancerar
de hit och dit, samt om marken var för lös, eller mycket
trocken med sand på golvet, bronsades de fort nog. Beröre
var fast botten den tillhörigaste. Ronle-pottan, den största
av alla snurror, var en 3 a 4 tum tjock och bred, rund eller
flät kula, på 5 a 6 tum hög stjälk. Denna stjälk om-
virades med en stark tråd eller snöre, och insattes i en
annan träbit med handtag. Hålet der stjälken med
det omvirade snöret insattes, bör vara så stort att det
går lätt ut igen, ty gör det trögt, går ingen fart. På
sidan stickas snöret ut genom ett hål, att det går lätt
ledan man begynnt vira snöret närmast kulan och
fortsatt emot spetsen på stjälken, så stickes ändan
av snöret ut på sidhålet och hålbiten hålles i vänstra
handen, samt snöret i högra. Nu drar man kraftigt
i snöret, varvid ronle-pottan får stark fart och hop-
par ur hålbiten ut på golvet och snurrar med stielken

nedåt, d. v. s. går på stälken. Är nu stälken lagom
 trubbig, så får man pottan hit och dit, in under bord
 och stolar, ändrar riktning då den stöter emot, till
 farten avtager och hon stannar, varefter ny omvringning
 med snöret, måste företagas, för att få den igång igen.
 Vanliga snurrar, var en svarvad, ett par tum eller
 större, spetsig klump, med en smal stälek. Man fattar
 med tummen och pekfingeret om stälken och sätter
 den i rotation på ett bord, stol eller galvet. Barn kun-
 na hålla stälken mellan bägge händerna och sätta
 snurrar igång, genom att skyndsamt stryka händerna
 emot varandra och släppa snurrar, som går på hensen
 om en annan kan även få snurrar att gå på stälken
 om ej denna är för lång. Snurrar, för vara vackert
 färgad med röd, blå och gröna ränder i svarven.
 & Toppen var i synnerhet hoikarnes lek sak. Den
 var en slags snurra, svarvad klump, spetsig nedåt

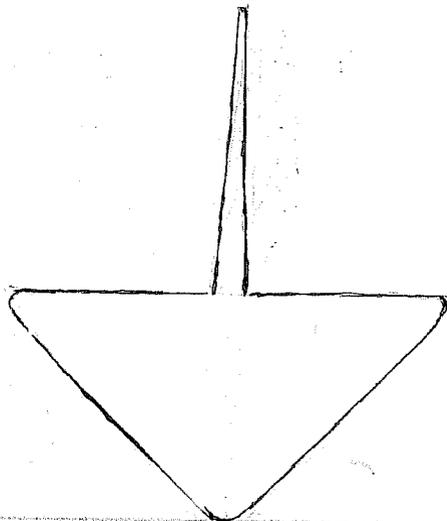
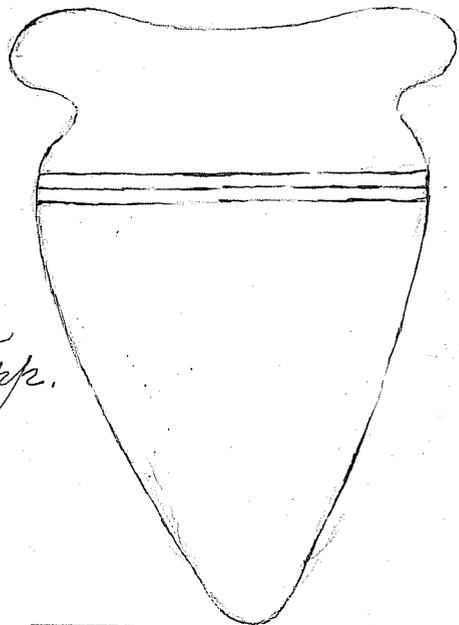
3942

Vanlig smurra

33

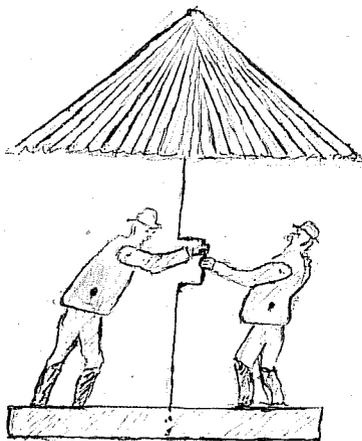
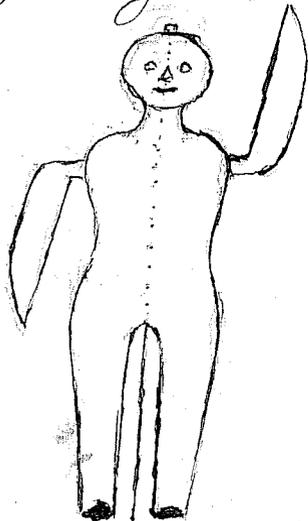
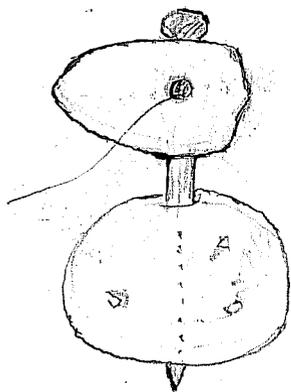
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Topp.

Nöta-kvarnen Fäktgubbe

Karusellen

Allt

Skriv endast på denna sida!

se tecken

med ett par tumms genomskärning, men utan stjälk
och i stället en hatt överst och derunder en djup skära.
I denna skära virades flera gånger om ett snöre, eller
fiskare"revan". Man fattar med högra handens tumme
mot toppen och håller snöret eller "revan" styft om
toppen med pekfingeret, slänger hastigt till sidan, i
det man låter snöret löpa av toppen, som derav går
en stark fart. Genom att slå med en liten piska
med sejelgansrevor eller helst älskinnareva, kan topp-
en hållas i gång länge genom sidoslag, och pojkar nas
tävlan om vem som längst tid kan uppehålla sin
topp i gång, utgör just priset på den bästa toppen.
Toppens kunde vara stor eller liten, men större gingo
läst och längst, men fördrade starkare fiskareva än
de mindre. Skule-romlan var en svarvad kula som
hängde under och med en stjälk stack upp genom ett
ihåligt trä, och på stälken ett huvud, som gick upp om

Omkring stjälken skulle vara bra plats, inne i
det ihåliga trät, för virande av ett segelgarn eller annat
snöre, men i över- och underkant på hälet, endast så
stor plats, att stjälken vrides lätt. Tröret stickes ut
på sidan, genom ett hål. Drar man an i detta snöre
går kulan en fart och springer förbi, samt virar snöret
om stjälken på andra hållet, om man ger efter och
låter kulan dra in det. Fortfar man att ömsom
draga och ge efter, så kan man få kulan att rotera
hur länge som helst man vill. En mindre sådan
kulerömla kallas Potatis-römlagan och kallas i Småland
"Nötkvarn", göres av en stor hasselnöt, på vilken försig-
tigt göres tre hål. De två midt emot varandra, som
en liten rinne kan gå lätt igenom och det tredje på sida-
der träden stickes ut. Timmen, av den, ska ha ett huvud
som ej kan gå igenom, och på en ända, som räcker
längs igenom vrätkalet, som utkönts för kärna sätt

tes eller tryckes axelpinnen i en liten råpotatis.
Så kan man dra i snöret eller tråden som på den
föregående. Genom sin litenhet kunde barnen även
ha en sådan med sig i skolan. Karusellen göres
av ett papper, rundt klippt, och fällas med små rym-
kor från mitten utåt så att en paraplyliknande hatt
uppkommer, något flatare 5 eller 6 tum eller större
i tvärmått. I hatten sättes en stältrads-axel, på vil-
ken gjorts en vev. En del av samma axel räcker
lagom ner i en träbräda der den står djupt och än-
då löst. Man klipper ut ett par gubbar av styft papper
och klistrar fast en på var ena stående sidan om axeln
omfattande med en arm, som kan ledas i vevan.
Gubbarne få ha led vid höften också, och vara fastklist-
rade med fötterna, samt händerna klistrade slutna
om vevan. Nu ställes detta på kakelugn, och hetten
gör att kuglolen vrider sig, och de två gubbarne må

ste följa med och ser det då ut som om de drogo och drevs karusellen på vilken i fina trädar kan hängas gungor, hästar och ovanpå kupolen kan även av lätt papper med klister fästas utklippta te- eller djurfigurer eller annat. Lätt uppstående axeln med ovorn, måste också vara fast klistrad i kupolen, att inte endast denna vrider sig.

Om man kan på en fast uppstående stältråd, fäst i en brädlapp, upphänga en i spiral klippt pappersremsa, och då hänger den även i spiral på längden, och blir en orm som vrider sig rundt av hettan, om den uppställs på en varm plats. Men denne orm ska kunna vrida lätt på spetsen av uppstående axeln.

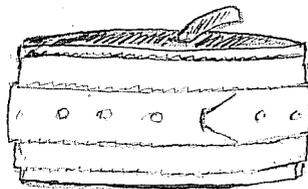
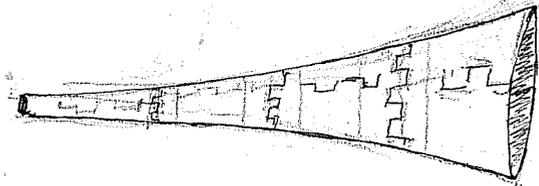
På samma sätt kan man få karusell-kupolen att driva ett par av papper utklippta sig-gubbar. En stor knapp, helst med två motstående hål i vilka trädas tråd av ylle. Genom att knyta i hop så det blir 6 a 8 tum vid var sida om knappen då denne

tages midt på tråden och fattar med båda händer
pekfingrar och slänger knappen rundt, uppkom-
mer snoring på tråden och när man drager och
"lenar" efter, em som, så löper knappen med stor hastig-
het så länge man vill. Windhiul eller "möl-
lor" gjord av 2 träribber i kors, snedskurna längs
innerkanten, motvatt skeruing, på samma vinge
d. v. s. diametralt motsatta av de fyra vingur som upp-
komma då två lågorn lerda träribber läggas i kors.
Ett hål snitt igenom sättes en axel som går ytter-
ligare genom en kvarna-kropp, "mölle-skräet", och kan
lätt veridas igenom detta, men sitter fast i vingarne
När detta kors ställes emot vinden, så vrider det
sig och desto fortare ju onsera det blåser. Två tun-
na lathiga takstickor med en spik i kunnna vrida
sig för vinden. Denna sorte papershjul som till
kakelugns-karasellen vrider sig också för vinden.

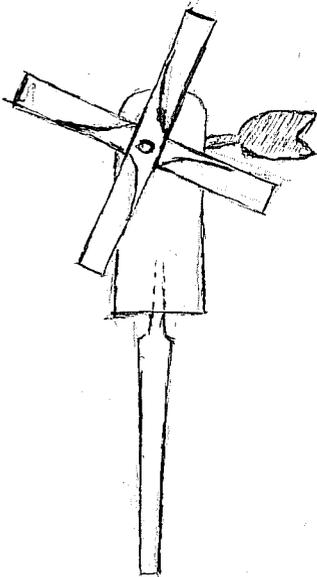
Näver-lur

3942

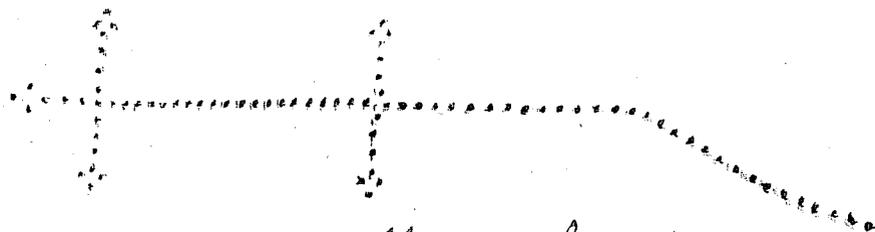
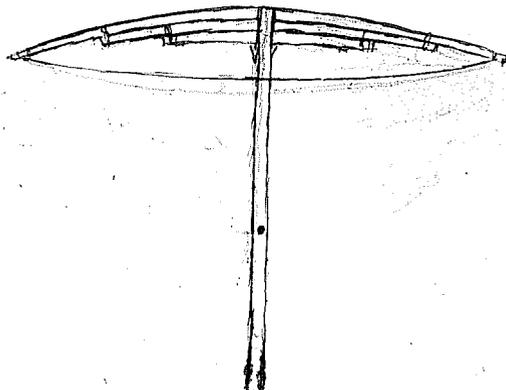
Näver-smusdosa

Väderkvarn

Pillbåge

Gissnings-näver, utlagd på bordet, med hasselnötter.

Skriv endast på denna sida!

39
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Flugande snurrar och Prinnande vindhjul, &c
Kvarnar, gjordes aldrig av Vindfläjar som leksaker
gjorde halvtera, poikar. Gubbar, med en axel rätt
opp genom kroppen och huvudet, och en annan axel,
lös igenom kroppen, på vilken armarna, en uppåt och
en nedåt riktad, fästes, samt en knivliknande sker-
skuren skiva utgjorde var armen. När en sådan gub-
be sattes på gavelspetsen eller annat bläsande ställe
så fästade gubben med armarna och kunde vrida sig
efter alla vindar. Väderkvarnar gjordes som nyss
nämnts om "onjeller" och sattes i en stång, ett träd, eller
på gavelspetsen på ett hus, samt med en bred stjert
ut till baksidan mot hjulet, för att vinden skulle
själv hålla kvarnen på rätt streek. Vattenhjul
gjordes av en axel, i vilken sattes fyra tunna, flata
trästickor. Axeln vilade med bägge ändar på var
sin klyka insatt i botten, och hjulet vreds sig när

strömmen gick under eller över. Ett slags hjul som sattes i rörelse genom att blåsa i kant på hjulet, genom en bleckpipa, gjordes av bleckslagare och sålles på marknader, såsom lek-sak för barn. Lomliga personer kunde, genom en näver skiva frambringa, med blåsing, musikstycken, visor och dansstycken. Av blad och gräsblad kunde framkallas låter liknande köns, kucklingar, sångfågel, tupp och oljud. Man använde aldrig råverskiel fastsatt i en träleit. Pipor kunde göras av växande rågstä, av mask-ros, av barken på trä, helst rönn, av vass, av ^{"ot"} juten, av ^{"und-käis"} och glöter av lorrat trä. Av rågstä skars ett stä av de tjockaste, av vid ett ^{"knä"}. Tre tvärs tum ifrån knäet, skars in ett litet hack med en vass kniv, och gläcktes upp en liten del av stäet emot ^{"knäet"}. Den lille gläckte ^{"spinken"}

reser sig fjädrande, och om man försigtigt sticker
sträet med knäet och "spinken" in i munnen, så
att inte tänderna vidöra "spinken", klaffen, och
bläser så uppkommer en ton och om man gjort
en eller två små klaffer på sträet, kan man än-
dra tonen. När pipan legat natten över är denna
slags pipan oduglig. Av sniskros "svinavrtä" (*Taraxa-
cum officinale*) skär eller skar man av en stjälk som
blommat ut och fyllt sina frö, ty andra stjälkar voro
för hårda, och rop eller skar av ej långt från fröhus-
udet, och stack den smalaste ären i mun-
nen och blåste, så uppkom en liknande ton som
på rågstä och kunde man även göra flera klaffer
på stjälken. Dessa pipor voro endast hållbara någ-
ra timmar. Av rönnbark kunde göras bra
visselpipor om våren och hela sommaren som
saven stigit. Det kallades att barken på trä

blivit "löst", d. v. s. lossnade från stammen. Man skär en rönnkäpp som var på något ställe rak och glatt på barken. Rundt omkring skars en skära genom barken så långt från avskurna änden, som man ville ha längd på visselpipan. Man vrider så på den delen som skall utgöra pipan och om den ej lossnar så kan det åstadkommas genom tennackering om knivskaftet, rundt om på barken. Sedan man vridit loss barken, sätter man den rätt som den satt och skär ett hak rätt tvärt in genom barken en tum från ändan och ett hak längre framom och skär något ner i träet. Jag får då ett av långt hål i barken, varefter jag avtager denna och skär ner haket i den bäre träpinne, så att der blir ett tomrum der luften kan återströma när barken påsättes. I träet vid anordningen skäres bort en ytterst liten spån, ett löjarene, och om ej ljud framkommer vid prövning, så

tages en spån till, om det behövs, till ljud blir i
pipan. Man kan också, om man lyckats få vid en av
så lång barkpipa, att det är plats, göra flera hål på
barken och få flera olika toner, genom att "lavla" med fing-
rarna. Man kan också göra passande barkrör, ena efter
det andra, in i varandra, till en lång pipa, som då av
sig själv får flera ljud efter som man blåser olika hårt
utan flera hål i barken. Av en grov stälek, av en växt
som växte mest på vägkanter och kallades för
"Hunnarkejs", skars av ett stycke med ett tätt knä
i ena ändan och röret öppet (Stjälken är ihålig) i andra än-
dan. Om man då genomskär på längden, en skära
som höll sig själv ihop att den knäppt syntes, och blå-
ste i röret, så vikerade den sprickan och en klar
ton uppstod. Man kunde också sätta en liten träplugg
i och ett hål på sidan tätt vid munstycket, liksom van-
lig vissepipa av rönnbark. Alldeles lika dant, som nu

närmts om "Kunna-kejsen", kunde man göra med en annan växt, mycket lik denna, som kallas "Tjunden" (Odört, *Conium Maculatum*) (och växte på groppavallas) med höga ihåliga stammar, vita blommor i sammansatt flock, likt "hundkejsen". Om man förde ut mörgen i en hulle-pinne fick man ett rör som kunde göras visselpipa av genom liknande procedurer som vid kartpipor. Lergökar var en äggformig kropp, tom inne i mid en ut-dragen uppåt kryllad stiert och fram till något utdragen halv med ett litet hål ovan på, liksom bark-visselpipan, och ett hål att blåsa i liksom en vanlig visselpipa, men så är det ytterligare ett hål på var sida om ryggen. De hade en svarvad fot att stå på. Lergöken var ett slags instrument som liknade Occarino, men kunde endast frambringa tre toner och bland dem liksom gökens galande. De såldes på marknader och tillverkades i Engelholm,

3942

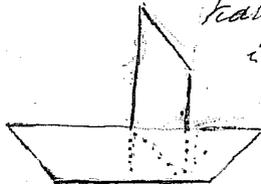
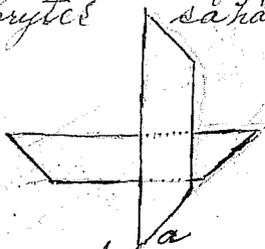
Dubbelbåt

lyfter

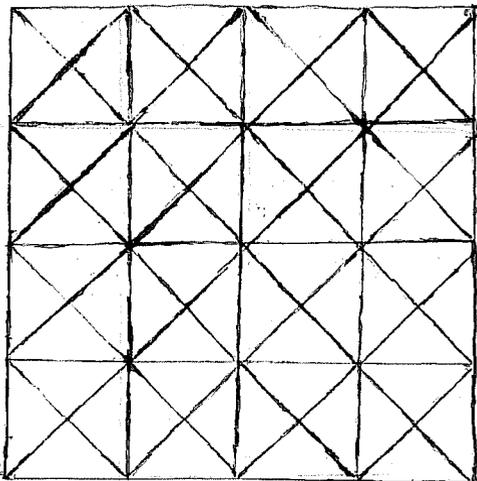
så här

och i snibben vike opp

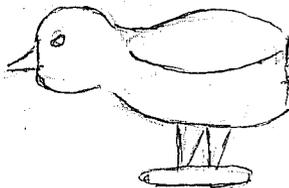
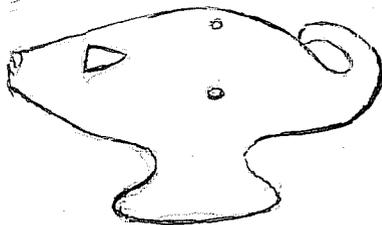
kallas Kläring
i båt

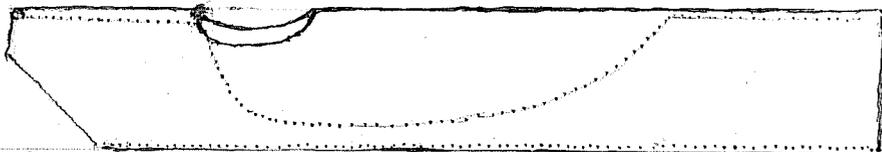
Vid alla figurernas viktning
blir dessa märken efter vetken, om samma papper användes.

Engelholms Lergök.

Martens-
Trägök
med
visselpipa.

Vardlig visselpipa av rönnbark

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Skriv endast på denna sida!

46
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

voro av bränd lerkärls-lera. Märkeligt nog, så jag aldrig lergökar tillverkade i Höganäs. Jag tror att lergökar ej funnos till på 1855. Näverluror gjordes av den släta barken, näven, på tjörke, och sammanfästes med utskurna tungor till struktform, och om luren gjordes stor, ökades på längden, ett eller flera varv. Efter varandra. Ljud fick man på samma vis som i ett horn, men kunde också fästa en visselpipa i smalaste mynningen vid orunstycket. På näverlurar för barn, voro av ett enda stycke med en trävissla i orunstycket.

Fioler av tunnt trä spikades visseligen i hop (av halvstora pojkar) och med strängar av "horsa-hår", ett här till var sträng, men ljudet var likt en gloya i ett spindelnät när det ströks på strängarna med en stråke av samma material som dessa. Träskofioler hördes aldrig av, men bläsa med ett papper lagt på en kam, kunde framkalla ljud, något melodiska. Prel på såg

3942

hördes ej heller att någon kunnat. Leksaker att frambringa kuller gjordes av flera slag, såsom Horsa-skärren, knäppare-pinnar, ett skäligt blad lades över öppningen mellan tummen och pekfingeret då de hölles i ring, och sloges ned flata handen över håligen bladet som brast med en svälla "Horsa-skärren" var en fjedranda trästicka, satt på tvären i en liten ram och räckte ett stycke ut om denna, der en axel med hak eller utstående kanter, var fäst i ramens änd-trä och där ramen svängdes rundt, åstadkom ett skrattande ljud, brukades att driva unghästarna från husen om efter-hästarna, när de betade lösa och ej ville hålla sig från gården. En ärtä i en visselpipa, skorrade också och skrämde kreatur. Knäppare-pinnar voro två tunna träskivor, med ett något höckare huvud på vardera, som hölls med de längste ändarne mellan fingrarna, inne i handen och åstadkom ett knäppande ljud till takt vid

3942

dansmusik. Åren en järn, stål-triangel som ej sam-
manhängde i ena hörnet, slogs inne i med en järn-
pinne till takt vid dansmusik. Vakte pojkar gjorde
av "kät-västa" sprö, en slags flätad pisk-skaft, som blev
elastiskt. På toppändan av skaftet västes en "revä"
snodd tjockast vid skaft-ändan och smalare utåt och
till sist i yttersta ändan sattes en stark lingarns-tråd
Med en sådan piska kunde slås klatsch, så starka
smällar som av knallhattar vid explosion eller små
krut-skott. Med en sådan piska kunde en övad pojke
slå hæl på skinnnet på djur och liksåledes hæl på klä-
der hos andra pojkar. Ett slags smällare gjordes
av papper. Ett rör plattades, sattes bägge ändar i var-
andra, vätte samman komman, rop ett litet hæl
och blåste upp innumret så det vidgade sig till en
blåsa, hvarefter slogs med flata handen på blåsans hæl
mot underlag av en träbräda, bord eller bänk. Ett litet

skatt liknar då smällen. En annan sorts smäl-
-are av papper, vikas först kvadratisk dubbelt och ett det
yttersta vecket vikas om bägge parter blir handtag. An-
-dra ändan av det dubblade papperet vikas från ryggsidan
fram så långt in smällen, att linierna, kanterna,
passa med kanterna på handtagsvecket. Hälles
vecket löst och slänges till omed handen då vecket
upplöses med en smälla. Harts-gjöl brukades aldrig
väsnas omed i de gamle Fullas socknarna och för öv-
-rigt hörde jag aldrig av sådant någon stades i Skåne
men här i Småland kunde ungdomarne hålla ett
vildt liv med hartsande för 30 a 40 år sen. Ex. Man an-
-skaffade en lång stark tråd eller segelgarn, ända till
50 meter eller mer lång. Trädde tråden i en stoppe-
-nål (På Småländska "Skämling"). Fick så beväpnad, en
mörk kväll till det hus der man ämnade spela harts
göl. En bit harts hörde också till. Gölöt bör vara minst

två spelare i sällskap. Två pojkar överenskommo
att gå till en avsidesliggande bondgård som kallades
Åkroken och spela "Hartspiol" in mörk höstkväll.
Preen i Åkroken sitter inne i stugan och läs tidning, har
glasögon på och läs högt och det långa bakskägget hopp-
ar och rister allt efter de olika ljud som skola uttalas.
En vuxen dotter och hustrun ha något stickningsarbete
för sig på var sin stol vid sidan om kakelugnen. Ute är
beckmörkt. En av pojkarna smuger sig fram till
fönstret och sätter fast stopprålen så högt upp
i bräddfodringen som han förmår räcka upp armen.
Derefter sträcker träden bort emot sten-gärdes-gär-
den 50 eller 60 meter från huset. Den ene pojken
gör sig på ärendet in i stugan och ger sig i språk med
Preen. Den pojken som blev der ute, håller träden
spänd och quider den med harts-biten. Det begyn-
ner spraka och knarra, liksom under sängen. Preen

far upp: "Ja så nu är den fördömda katten der igen och skiter under sängen". Far en häpp och rekas under sängen. "Ne hej, katten ligger ju och sover på mattan framme vid kakelugnen", upplyser fruntimren. "Ja då är det leestämt rättarna". Upphåll med oväsendet några minuter. Men plötsligt begynner det igen att spraka och knarra. Då tändes Iven en lykta, för nu vet han att det är under golvet, som rättarna hålla väsen, den främmande pojken följer med ut, men der syns ingenting och nu är det lyst och stilla. De gå in igen. Efter en stund blir det detsamma igen, men nu förgrymmar sig Iven, tändes åter lyktan och går efter en järnstång och medan den främmande håller lyktan, bryter Iven ut ett par stenar under fot-trät ("kyllen") och ämnar komma åt rättarna, men der förinnebeningen. "Rättarna ble noch rädda nu för nu e di tö

sta" sade Svon, när de gingo in igen. Pojken
lejde på kaffe, men plöteligt blev rättarna värre
än förut och nu blev Svon också, samt med frun-
timren verkligen rädda och Svon sade, "nu tror ja
de måtte vara spöke eller själva Fan", och tog fram
den stora bibeln och beredde sig att läsa i den,
men pojken som också låtsades räddas, men i
själva verket knappt kunde hålla sig förskratt,
längre, tog godnatt och gick. Utkommen gick
han till sin stallverder och berättade hur bra
det gått. Men de måste lägga hand på sin mun-
terhet, ty än en gång kom Svon ut och recognosera-
de, men upptäckte inte träden som gick spänd ö-
ver hans huvud. Sedan de inväntat hans återgång,
smög sig en av dem igen fram till förstret, tog loss
nålen och garnet, virade det till ett mystan och gingo
de så hem med tillfreds-ställelse över sitt skämt med

Hartsqviden. Av urinblåsan vi svina-slagten
gjordes en skullra genom att sätta en pipa i
blåshalsen och blåsa upp "bläran" så kraftigt att
den töjdes ut till flera gånger sin naturliga storlek.
När den förstats tillräckligt, knöt en annan person
en tråd om blåshalsen innan pipan togs bort, ty då
gick luften ut igen. Bläran hängdes till torkning och
när den torkat något släpptes 5 a 6 torra ärtor in genom
blåshalsen. Om det blåstes allt för våldsamt kunde hän-
da att "bläran" sprack och det kunde aldrig botas.
Så länge "bläran" var "rå" skramlade den inte mycket
utan först sen den torkat. Man kunde med en torr
blåsa framkalla smällar som liknade skott, om
man gjorde av ett starkt garn en krans med flere
dragöglor på och lät luften gå ut ur "bläran" me-
dan man trädde trådens kransen på, och derefter
blåste, med litet rör, genom blåshalsen. Allt efter som

nu luften vidgar blåsan, dröjer den drag-knuten
att rätas ut och för varje gång smäller det högt.

Man håller på att blåsa tills alla knutarna dragits
ut, då åter samma kan upprepas. In-gåshalsen
gjordes 'gäsa-pölsa' och inga leksaker. Kjöf och gäsa-
blodet, jemte flött kryddor, äppel-bitar och korngrun in-
stoppades genom ett "pölse-horn" i gäs-hals-skinnet och
koktes. "Pölse-pinnar" sattes i bägge ändar på skinnet.
Trummor förnams aldrig att de hade, men leksa-
ker för skjutning och kastning, hade de gamlas barn
flera slag. Låsom pillåge, "tolla-bössa", klyka och ny-
kel. Pillågens stock är en bröd-remsa till en kols
eller endast rakstruken, med en ränna längs i övan-
kanten. Tvärs för framändan fästes en löjlig träåge
som var skuren tjockast på midten och tunnare och
tunnare ut mot ändarne, så att den blev elastisk,
fjäderaktig, tillbaka-springande om man höjde på den.

I läggje ändar på denna båge, fästes bågsträngen, som behöfde ej vara stort längre än bågen, men av starkt stretch, lina. När man fattade i denna sträng drog åt sig och lade en pil i rännan, samt släppte strängen, så förde denne till pilen, att han flög ett stycke fram. Därför skulle pilen vara tvär, trubbig i bakändan och spetsig i framändan. Man hade också en pinn rätt genom stocken, och på denna pinn upphängde man bågsträngen, och när man vred på pinnen, som gick igenom underifrån, så var den snid skuren och då slänte strängen över pinnen och slog till pilen, som for bort, allt efter bågens styrka och fjäderförmåga, längre eller kortare distans. Man hade också pilar med hak på själva pilen och drog upp strängen med pilen hållen i nypan, men det kunde endast vara svaga bågar. Sådana pilar med hak beagnades till pilykor med en gummitråd knuten

om bägge hornen på flykan. Synnerligt bra gummi-tråd var "kjothållare", en inrättning som fruntimreren brukade gripa upp sina släpande kjolar med på 1860-talet. "Tollabössa", luftbössa (kallas i Småland Tallabössa, av tallträ). En "toll" kallade de gamle både en kork eller en i stället för kork gjord sudd, plugg, av kopviket papper, tyg eller blånor o.s.v. (Ordet användes som skämtbenämning på en onykhet korttjuven man). Flera slags tollabössor gjordes, men de bästa och starkaste var av Hylle-trä. Av detta träslag skars en rak skott stamme och kapades i längd omkring 10 tum (25 centm.). Med en smalare pinne trängdes mörgen ut och "tollabössan" är strax färdig. Man gör 2 "tollar" av papper, sätter först den ene och för den in med den smala pinnen, laddstaken, och för in den "tollen", pluggen, långt fram i bössan. Derefter föer man in kack i frå, d. v. s. samma väg som förra

den andre pluggen, som då pressar luften i hop mellan de två "tollarné", tills den förste flyger ut ur röret med en stark smäll. Man kan också ha omvirat laddstaken med blånor eller papper, så att den sluter luft-tätt och sammanpressar luften. Avgäspennor gjordes lika dana lössor i miniatyr och voro lätt laddade genom att endast tränga pennan i en rå potatis-skiva, då en passande plugg blev sittande i mynningen. Trängde man så den andre änden av gäspennröret, i potatis-skivan, så var det endast att göra med laddpinnen och luften pressas i hop och körde ut den förste proppen. Senare eller fram på 1860-talet, såldes "tollakössor" av mässing med kork-kolo, att föra inne i och kork i mynningen, samt en tråd i korken för att åter kunna fast taga och begagna den. Sådana marknads lössor kostade 36 skilling, men en Hyllebässa kostade intet. Tshogs

-lygd der fur väver gjöra pojkar "talla lössor, onen
dertill duger endast översta toppskottet, rak och
långt. Mårgen tränges ut och lössan är färdig.
Men så är också den furplantan för alltid fördervad,
ty plantan bör vara omkring 3 alnar hög innan tall-
toppen duger till "talla-lössä". Men målänningarne
förderva naturen mer än alla andra onemiskor i
Sverige, men det hör till en annan historia. Direkt
med handen kastades stenar i vattnen, på sned e-
-mot vattenytan, med flata tunna stenar, som
då hoppade opp om vattenet och ner i vattnet män-
-ga gånger i rad, studsande. Det kallades att slå
eller kasta "Sink". Vicksande stenslunga begagna-
-des att också slunga en boll. Man placerade
en bräda ett par tre alnar lång, över en låg
kulek, trästam, sten eller dylikt. Brädan fick
ligga vågrätt, d. v. s. den fick inte röra jorden

när brädan var tom. En sten eller en boll,
lades på ena ändan, som då kanske lutade eller
rörde jorden. Sedan slog man med en "köla" en
stor träklubba, som begagnades att driva tjuder-
"pälar" i jorden när kreatur tjudras, och den som kun-
de slå så stenen eller bollen flög högst i luften
ansågs för den starkaste. Det kallades att "slå dra-
sun". Leken praktiseras på marknader, i denna
dag, genom att folk mörkas att slå på en päle,
kätt ner och kallas för kraftmätare, när en li-
ting gulbe hoppar upp i toppen och stöter till en
lejtulla. Men skalan uppåt är försedd med siffror.
Den som går upp gubben högst, anses starkast.
Men så är ej verkliga förhållandet, ty det beror
mindre på slagets våldsamhet, kraft, än om pä-
len står alldeles lodrätta. Den förste "kraftmä-
tare" jag såg, var år 1875 på marknad i Höganäs den

30 oktober. En klyvd kapp gjordes en stenslunga,
genom att insätta tunna stenar i fläcken vid
ändan på kappen. Men det var ej säkert att sigta
rätt med en sådan slunga, ty stenen kunde gå
av och råka det man minst ville i bland. Man
lade också små stenar i ett snöre eller en lä-
derrem, men det var lika osäkert att råka
rätt med dessa, som med den klyvde kappen.
David var säkrare. Pil kastades aldrig med
hjälp av snöre eller kapp, men med läge utan
löss-stock, då pilen, tvär eller kluren, i den än-
dan som hölls mellan fingrarna när lägen spän-
des och släpptes tillika med strängen. Der också
var ett stycke på pilen, som stack fram om lägen
innan strängen släpptes. Man kunde binda två
a tre käppar, kastast innerst, längre och längst (den
ytterste) för att få en starkare läge. Bågar med

löss-holv var det vanligaste. De kallades för pil-
 bägar och bägar utan löss-holv kallades ämboret.
 Pilar kunde också vara en krok som fattade om
 strängen. Det enklaste sätt för avfyrningen var
 en pinne som gick rakt upp genom löss-stocken
 och hängdes strängen på denna, vid uppspänningen
 men under till var der en bred, flat hand-tag på
 samma pinne, att vrida på. Vid spänningen skul-
 le den sneda sidan, den släntiga på pinnen vara
 vänd framåt, men när nu vreds på pinnen, så kom
 den släntiga sidan bakåt och då slant strängen
 av pinnen och slog till framför strängen liggande
 pilen som flog sin vägs. Ett annat avfyrnings-
 sätt var ett kugg-hjul av starkt trä, satt i en iglyg-
 ga midt i genom holv-stocken och kunde detta
 hjul endast vridas bakåt, ty en fjäder tryckte
 en pinne, avtrykaren, att stå emot kuggarne under

till. När nu bågsträngen späddes, hängdes den fast på en kugge, som stäck opp genom kolvstocken, men när man tryckte på pinnen som höll emot, (liksom trycket på ett gammaldags gevärs) så sprang kugghjulet framåt och med det samma slant bågsträngen av. Pörförmiga gevärspipor av bleckplåt fanns på marknaden 1860. Själva geväret var trämed kolv och bygel. Stocken gick fram så långt bläckpipan räckte, under denna och fästades pipan med ett par bleck-band. I mune i pipan var en spiral fjäder av ståltråd och i främre ändan på fjädern satt fast en stark tråd som lopp midt igenom fjädern på längden och tillbaka ut genom ett hål i stocken. Man lade en liten sten, som en ärlig storlek i pipan (denna var tums-tjock utanpå) drog tråden till sig och släppte den derefter, då den sammanpressade fjädern lössläppte, fastade den ut

projektilen. Nyckelbössor ("regla-bössor") voro en
enlyckt leksak för halvstora pojkar, om de kunde
komma över krut, som ju ej var svårt i den gamla ti-
den. Man hade en sorts stora "Lai-reglai" (grind-nyck-
lar, med ett stort fyrkantigt hål, att "träda" på en
fyrkantig axel i låsen. Den stora kiste-nycklar
med grova hål i pipan användes. Men först måste
filas ett litet hål vid rörets botten, för "fångkrutet"
eller tändhål. Sen nyckeln var laddad full med krut,
till och med sprängkrut, i bland och lera till förladd-
ning, sattes nyckeln fast emellan ett par stenar
eller fästes den i en bit som flöt ut ett stycke från
land i någon "vann-flo" (vattensamling). I så fall måste
en bit stubbin eller antänd ylletråd användas, men var
vanligaste påtändningsmedlet en lång "raft" som klyfts
vid spetsen och fastsattes i klyfningen en tänd fosfor-tänd-
sticka och med glöden räckte man här och satte till

fånghälet, då man fick glädja sig över en lera
smäll, samt fortfarande ladda på nytt så länge
krutet räckte, men detta skulle antingen tiggas eller
stjälas. På land då stor krutladdning inlagts och ler-
packningen gjorde motstånd, så flög ryckebåsen
och rycktes loss mellan stenarne eller från lek-
båten och föll i vattnet samt kunde inte återfinnas för-
värfloden sjunkit eller torbat. Pöjvarne hade också i
gamla tider, för att skjuta Jular-smällan, en slags liten
bössa (nu menas inte flint-lås-pistol, ty knallhatt var
redan i bruk 1845) med endast 4 a 5 tum lång pipa och
försedd med holv och "han" som slog på knallhatt.
Dessa skjutverktyg kallades för "Puffert", och kunde be-
kvämt stoppas i fickan. Men dotningen var skral nog
på land. En träpinne som laddstake medfördes och lera
i lerväggarne togs till förladdning, att inte pappersförlad-
ning skulle sätta eld i halm-takshägget. (Eltan på

kalmtaken var ej så symnerligen eldfarligt om vintern. Det berättas att en pojke hade förstört "hamen" till puf-
ferten, men han var inte rädlös pojken, utan hade en
liten hammare med sig att slå på knallhatten, när
han lossade skott. Boll-lek var ett av ungdö-
mens "roligaste" nöjen på 1860 och 70-talen. En bra boll
skulle vara av läder, vackert sydd med "bek"-tråd och
åtta rutor, samt mycket hårdt stoppad med "svina-
to" och "nödda to". Lössre bollar gjordes av en hårdt
hopvirad tras-knuta, utan på över-virkad med garn
i bjerta färger, även i åtta rutor. Skomakaren pas-
sade bäst att sy läder-bollen och Mor eller stora syst-
er att göra virke-bollen. Bollens rätte egenskaper
var, att han skulle kunna studsas högt från mar-
ken, då han slogs rätt ned och på samma gång ha
lagom tyngd, ty var han för lätt, så var ingen kraft
att "sticka" och kasta med den. Gummi-bollar fanns

att köpa på marknader på 1870-talet, men var
lyxartikkel och gick snart sönder. Ett bollträ
mycket likt ("slåen" på tröske-"plejeln") d. v. s. sma-
last vid handtaget och större utåt, men endast en
arm och 8 a 10 tum i längd; helst fyrkantigt något flatt
på slag-änden, men avrundad vid handtagets ända
samt av något lätt träslag, såsom asp, fur, gran.
Ett par av tillställarne till levan, ställa sig midt
emot varandra. Den ene har bollträet och fattar det
tvärt om med höger hand, på midten ungefär och med
handtaget upåt, samt kastar det, som han håller det
perpendikulärt, rätt emot den andre, som tvärligt
fattar det i flykten, och der han då får fatt, får han
inte ändra, förr än den förste tar näst ovanför,
med sin hand, så tar den andre, näst den förstes
hand och så växelvis tills den som råkar hålla
överst, har rättighet att först utvälja, nämna